

Barnehageplan 2016-2020 (Kvalitetsdel)

(Foto: Leirdalen barnehage)

«Eit samfunn for alle»

«Alle born skal ha tilbod om barnehageplass av god kvalitet»

Innhald

Innhald.....	2
1. Innleiing.....	3
1.1 Bakgrunn	3
1.2 Organisering av planarbeidet.....	3
1.3 Evaluering av gjeldande plan.....	3
1.4 Premiss for planarbeidet.....	4
2 Status barnehagen i Meland	5
2.1 Generelt.....	5
2.2 Kapasitet.....	5
2.3 Barnehagane i Meland	6
3 Kvalitet og innhald i barnehagane i Meland.....	7
3.1 Rammer for kvalitet.....	7
3.2 Barnehagen som heilhetleg pedagogisk arena – den gode barnehagen	8
3.3 Kvalitet i barnehagen	9
3.3.1 Strukturell kvalitet.....	10
3.3.2 Prosesskvalitet.....	14
3.3.3 Innhalds- og resultatkvalitet.....	16
4 Områder for kvalitetsheving	18
4.1 Strukturkvalitet.....	18
4.2 Prosesskvalitet.....	20
4.3 Innhaldskvalitet	21
4.3.1 Praksisforteljing frå Blåklukka barnehage	22
4.4 Resultatkvalitet.....	23
5 Mål, strategi og tiltak for perioden 2016-2020.....	24
6 Vedlegg nr. 1 – Modell «Barnehagen som heilhetleg pedagogisk arena.....	25

1. Innleiing

Barnehagen er underlagt Kunnskapsdepartementet, og reknas som det første leddet i utdanningsrekka. Barnehagen skal vere ei pedagogisk tilrettelagt verksemd.

1.1 Bakgrunn

Barnehageplan for perioden 2016-2020 er den tredje barnehageplanen til Meland kommune. Den siste planen er frå 2010-2012 (KS-sak 16/12 2009). I sak 031/13 vedtok «Utval for levekår» oppstart av arbeidet med revidering av barnehageplanen for perioden 2013-2017.

Planen skal være retningsgjevande for arbeidet i barnehagesektoren i Meland kommune, for både dei folkevalde, administrasjonen og det pedagogiske arbeidet i barnehagane. Barnehageplanen har status som temaplan. Grunna mange usikre moment i sektoren dei siste åra, har planarbeidet vore utsett nokre gonger. Planen sin varighet er difor endra frå 2013-2017 til 2016-2020, og vil gjelde utvalperioden.

1.2 Organisering av planarbeidet

Barnehageplanen er utarbeidd av administrasjonen. Barnehagefagleg rådgjevar har leia arbeidet med ny plan. Det har vore nedsett ei faglege arbeidsgruppe bestående av tre private styrarar og ein styrar i kommunal barnehage. Deltakarane i arbeidsgruppa har vore:

- Beate Jakobsen, styrar frå Leirdalen barnehage
- Rigmor Sletten, styrar frå Blåklukka barnehage
- Toril Seiliussen, styrar frå Drømmehagen barnehage
- Camilla Smith-Strøm, styrar i Marihøna barnehage
- Mette Marei Træland, barnehagefagleg rådgjevar
- Reidun Elin Johannessen, skulefagleg rådgjevar

Andre avdelingar har medverka med andre fagressursar etter behov og tema. «Utval for levekår» har vore politisk referansegruppe, og har fått planen til godkjenning. Planen har vore på høyring hos alle barnehagane, fagorganisasjonane, PPT og politiske utval. Endeleg plan vart godkjent i Kommunestyret 15. juni 2016 (sak 55/2016). Kommunestyret har bedt administrasjonen gi ei årleg statusmelding til «Utval for levekår» vedkomande framdrift (mål, strategi og tiltak) i planperioden.

1.3 Evaluering av gjeldande plan

Ved analyse av den gamle planen har måla vore realisert i høve til kapasitetsdelen og barnehageutbygging. Det er ikkje realisert open barnehage, og den kommunale barnehagedrifta er redusert. Økonomidelen har vore følgt opp med auka budsjett av sektoren i planperioden. Likevel krev auke av plassar nøye oppfølging og justering av satsane i åra framover.

Kvalitetsdelen har vore delvis oppfylt. Det er god barnehagelærardekning, men ein har ikkje fått på plass eit heilskapleg kvalitetssystem. Assistentgruppa i Meland har på landsbasis låg andel assistentar med fagarbeidarutdanning. Dette er eit område ein lyt arbeida meir med.

I planen vidare heldt me oss til tre perspektiv:

- ✚ Det overordna er kva Meland kommune ønskjer for barnehagane (visjon)
- ✚ Kva dette betyr for den vaksne si rolle i organisasjonen.
- ✚ Kva det betyr for barna og kva tilbod dei får.

(Foto: Torill Seliussen)

1.4 Premiss for planarbeidet

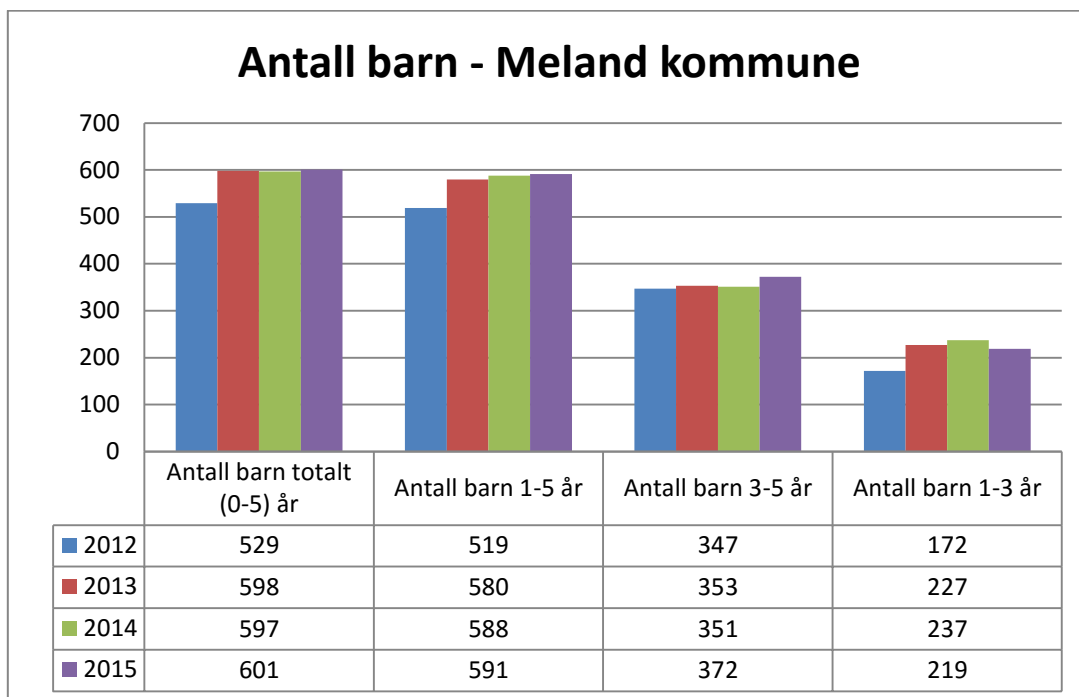
I tabellen nedanfor finn ein Meland kommune sine overordna mål i kommuneplanen. Desse måla vil og liggje som ein premiss og for planarbeidet.

Meland kommune sine overordna mål for kommunen:	Meland kommune sine overordna mål for barnehagane og sektoren si vidareføring av kommunen sine mål inn i sin kvardag:
Kommuneplan for 201-2025 Visjon "Eit samfunn for alle"	Kommuneplan for 2013-2025: Overordna mål for alle barnehagane: <i>«Meland kommune skal sikra at alle born har tilbod om barnehageplass av god kvalitet»</i>
Vi skal medverka til å oppleve god livskvalitet (Kap 3)	Vi skal ha fokus på omsorg leik og læring Barnehagen er fyrste leddet i utdanningsløpet, som skal vera ei pedagogisk tilrettelagt verksemd
Vi skal ha ei berekraftig utvikling (Kap 4)	Legge til rette for kompetanseheving av personalet - Barnehagen skal vera ein lærande organisasjon - Stimulere til framtidsretta, fornyande og profesjonelle miljø.
Folkehelse i alt vi gjer (Kap 5)	Barnehagen skal vere ein god læringsarena - Miljøet skal leggje grunnlag for at borna vert ivaretatt fysisk og psykisk. - Vi skal sjå heile mennesket. - Vi skal leggje grunnlag for identitetsbygging og tilknytning til heimstaden som varer livet ut.
Vi skal vere ein av dei mest attraktive næringskommunane i Hordaland (Kap 6)	Vi skal tilby barnehageplass i gode fysiske omgjevnader.

2 Status barnehagen i Meland

2.1 Generelt

I Meland er det 8 private og 1 kommunal barnehage. Det er mange barnehageaktører alt frå lokale enkeltmannsføretak til store barnehagekjeder som driv dei private barnehagane. Mangfald i sektoren er viktig fordi det vil gje ulike tilbod til foreldre og born. Samstundes kan barnehagane samarbeide og saman utvikle kvaliteten. Rapport frå BASIL (Udir) viser at det per 15.12.15 var 601 born med plass i dei ulike barnehagane (sjå tabell under). 372 var store born (3 til 5 år) og 219 småborn (1 til 3 år). Meland har god dekning av barnehageplassar per i dag. Det gjeld både dei som har rett på plass etter lova og dei som ikkje har det.

Tabell over viser ein auke i antall barn frå 529 i 2012 til 601 i 2015 (+72). I 2015 har det vore ein liten nedgang i antall barn 1-3 år frå 2014.

2.2 Kapasitet

Alle born som hadde rett til plass fekk tilbod. Barnehagane i Meland er spreidd i heile kommunen. Utbygginga har vore styrt av den gamle strukturplanen der det skulle vere ein barnehage i kvar krins.

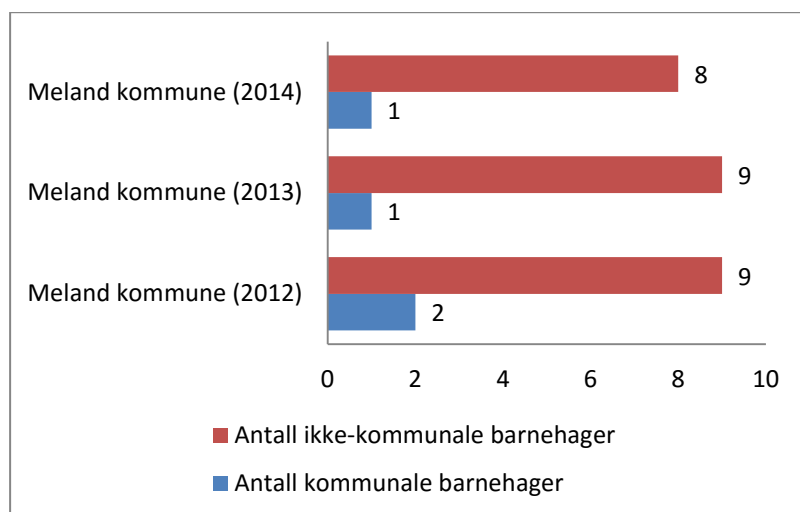
Det var 15. desember 2015 registret 601 barn med plass i barnehagane i Meland. Innbyggjartalet i Meland var per 31.12.2015 på 7812. Det er mange familiar med tilknytning til barnehagesektoren.

Barnehagane er etter kvart store bedrifter i Meland kommune. Til saman var det 15.12.15 163 tilsette, og 154 årsverk i dei 9 barnehagane. I tillegg har barnehagane fire lærlingar i barne- og ungdomsarbeidarfaget.

I desse dagar ligg det ute ei høyring på barnehagelova som mellom anna inneber eit forslag om å utvide retten til barnehageplass. Barn fødd i september og oktober vil ha rett til barnehageplass den mnd. dei fyller 1 år. Dette vil i utgangspunktet ikkje føre til nye utfordringar for sektoren, då ein i dag har ledig kapasitet.

2.3 Barnehagane i Meland

Meland kommune har løyst barnehageutbygginga med private utbyggjarar. Oversikten under viser utviklinga over tid når det gjeld kven som står som eigar av barnehagane.

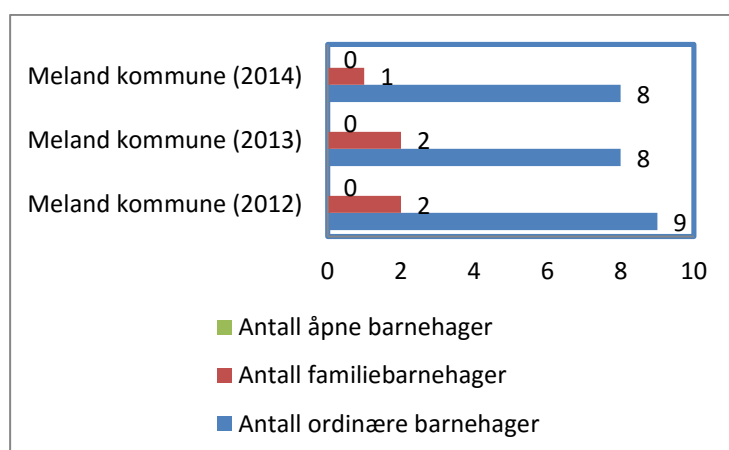

Kommunen har ikkje open barnehage, og har berre ein familiebarnehage igjen som oversikten i tabell til venstre viser

Per 01.01.2016 er det 9 barnehagar i kommunen, og tabellen under gir ein oversikt.

	Barnehage	Eigar
1	Leirdalen Barnehage	Ikkje-kommunal
2	Blåklokka barnehage	Ikkje-kommunal
3	Læringsverkstedet Flatøy barnehage.	Ikkje-kommunal
4	Drømmehagen barnehage A/S.	Ikkje-kommunal
5	Leiketun barnehage	Ikkje-kommunal
6	Læringsverkstedet Maurtua barnehage.	Ikkje-kommunal
7	Espira Marthahaugen Barnehage AS	Ikkje-kommunal
8	Litagod familiebarnehage	Ikkje-kommunal
9	Marihøna barnehage	Kommunal

Kommunen har flest ordinære barnehagar. Tabellen under viser ein oversikt over typar barnehagar.

(Foto: Leirdalen barnehage)

3 Kvalitet og innhald i barnehagane i Meland

3.1 Rammer for kvalitet

Barnehager er styrt gjennom Lov om barnehagar med forskrifter. Dette gjeld om barnehagane er private eller kommunale. Barnehagelova inneheld føresegn om føremål og innhald i barnehagen, barn og foreldre sin rett til medverknad, godkjenningssplikt og oppgåvefordeling mellom staten, kommunen og barnehageeigar. Den regulerer også barnehagemyndens sine generelle oppgåver, barnehagen si bemanningssnorm og ulike føresegner som til dømes teieplikt, opplysningar til sosialtenesta osv..

I [Lov om barnehage § 1](#) les ein om formål, verdigrunnlag og oppgåver:

«Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene.

Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger.

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.»

Rammeplan for barnehagen er ei forskrift til lova. Den tydeleggjer mellom anna fagområda som godkjente barnehagar skal arbeide med gjennom barnehageåret. Sjå tabell under.

Kommunikasjon, språk og tekst
Kropp, bevegelse og helse
Kunst, kultur og kreativitet
Natur, miljø og teknikk
Etikk, religion og filosofi
Nærmiljø og samfunn
Antall, rom og form

Proessen med ny rammeplan er utsett, og revidert rammeplan vert etter planen innført i 2017.

Alle barnehagar skal ha ein årsplan/verksemdplan. Årsplanen beskriv korleis barnehagane praktiserer barnehagelova og rammeplanen sine føresegner. Det er samarbeidsutvalet i kvar barnehage som fastset årsplanen.

Barnehagepersonalet og foreldra skal samarbeide for at barnet sitt beste skal bli ivareteke i barnehagen. Det er viktig med brukarmedverknad og samarbeid mellom heim og barnehage. Det er difor naudsynt med foreldresamtalar, foreldremøter og brukarundersøkingar.

Kommunen er lokal barnehagemyndede. Dette inneber mellom anna at kommunen skal gje rettleiing til barnehagane og sjå til at barnehagane til ei kvar tid vert driven i tråd med gjeldande regelverk.

Med utgangspunkt i barnehagen sitt samfunnsmandat har regjeringa tre hovudmål for barnehagesektoren (St. meld. Nr. 41 2008-2009 Kvalitet i barnehagen):

- ✚ Sikre likeverdig og høg kvalitet i alle barnehagar
- ✚ Styrke barnehagen som læringsarena
- ✚ Alle barn skal få delta aktivt i eit inkluderande fellesskap

[St.meld. nr. 19 \(2015-2016\)](#) «*Tid for leik og læring*» ligg no på høyring, og skal danne grunnlag for ny rammeplan som skal gjelde frå 2017.

3.2 Barnehagen som heilhetleg pedagogisk arena – den gode barnehagen

Barnehagesektoren i Meland er stor og variert, og felles visjon for barnehagane er:

«Meland kommune skal sikra at alle born har tilbod om barnehageplass av god kvalitet.»

(Kommuneplan, Samfunnsdel, 2013-2025)

Kva er ein god barnehage? Stortingsmelding 41 «Kvalitet i barnehage» og anna forskning viser kjenneteikn på god kvalitet. Sentrale punkt kan vera:

- Samspel mellom barn og vaksne er kjenneteiknande av at den vaksne er lyttande, omsorgsfull og tilgjengeleg for barna.
- Personale som er engasjerte i sitt arbeid med barn.
- Personale som sjølv søker kompetanseheving og eigar som legg til rette for dette.
- Barnehagen er godkjent etter HMT (Lov om miljøretta helse)
- Nok vaksne til å samhandle med borna på ein god måte.
- Stortingsmelding 24 seier om bemanning: «Mål om lovfesta bemanningsnorm innan 2020».

- Personalutvikling som sikrar kontinuitet, stabilitet og forbetringar.

Som vist i punkt 3.1. les ein i Barnehageloven § 1 første ledd at «*Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme barns læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling*».

I vedlegg 1 skisserast ein modell av korleis barnehagen fungerer som ein heilskapleg pedagogisk arena. Tett inn til barnet i sentrum har vi ord som **samspel, relasjonar, trivsel og glede**. Deretter kjem stikkord frå formålsparagrafen 1) Omsorg 2) Leik 3) Læring og 4) Danning . Dette er kjerneoppgåva til barnehagen. Arbeidet skal gjerast i forståing med heimen og sikre barna ei allsidig utvikling.

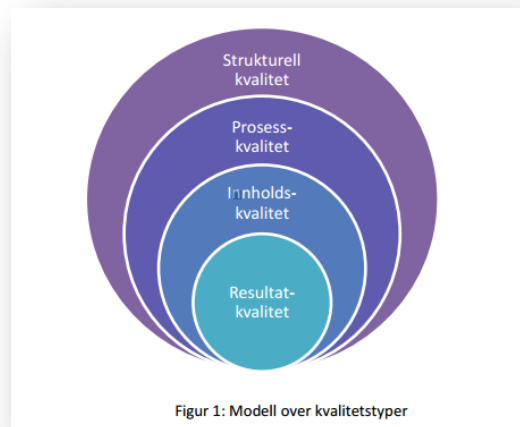
Berit Bae (professor i pedagogikk) seier at LEIKEN er barnas viktigaste uttrykksform, og at barna gjennom leiken får livsmot, læringsmot og trivsel.

Kvalitet i barnehagen handlar om å sikre utvikling på desse områda. Då må ein i tillegg sjå på ulike verkemiddel som medverknad, lovkrav, arbeidsmåtar, verdiar, kompetanse, visjonar, framtidsperspektiv, nyskaping med meir. I kapitla under vil omgrepet kvalitet bli utdjupa og presisert ytterligare.

3.3 Kvalitet i barnehagen

Det er forska på kvalitet. I eit prosjekt tok ein utgangspunkt i fire dimensjonar for å måle kvalitet. (Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (DCU) har gått gjennom 289 forskingsrapportar frå 2006 til 2011 og undersøkt kva som er meint med kvalitet i barnehagen. Dei finn fire ulike typar kvalitet, og det er desse fire typar for kvalitet me vil bruke som kvalitetsindikatorar i planen. Sjå modell under.

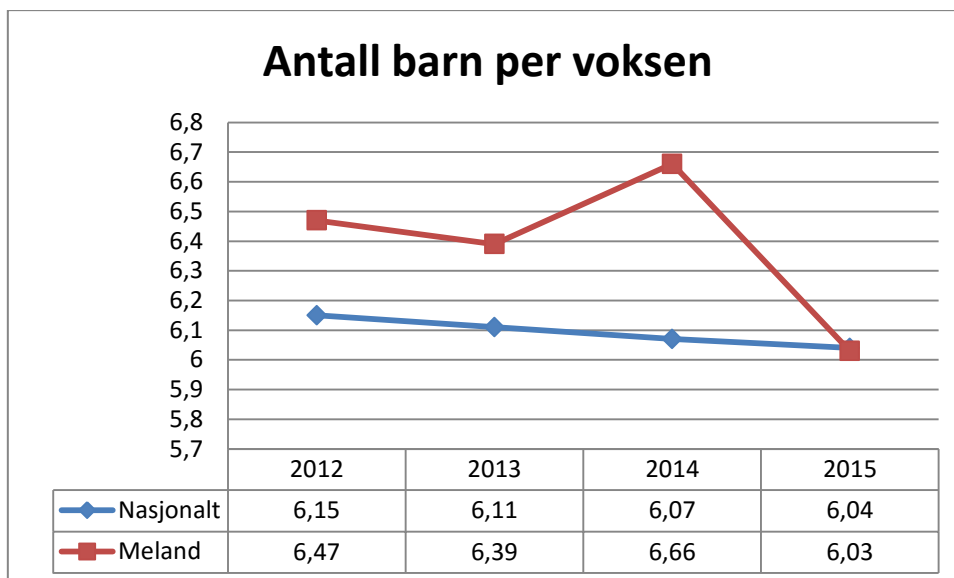

3.3.1 Strukturell kvalitet

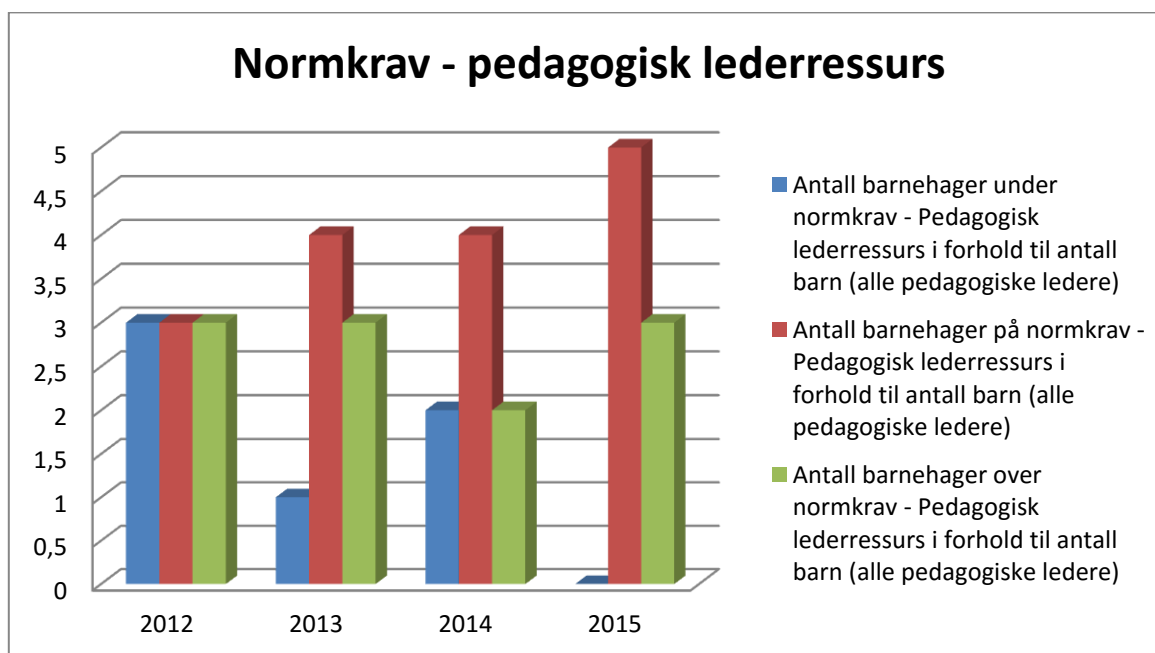
Strukturkvalitet skildrar dei ytre rammene til barnehagen som normering og bemanning, barnehagepersonalet sine kvalifikasjonar og utdanning, arbeidstilhøve, samt fasilitetar og ressursar i barnehagen. Strukturelle faktorar er i høg grad styrt av rammer utanfor barnehagen, til dømes økonomi. For at barna skal ha ei god utvikling er det viktig at barnehagen har god kvalitet. Tiltrekkjelege og gode uteareal i nærområda for turar og leik er ein viktig faktor for strukturell kvalitet i barnehagane.

Forsking kan vise til nokre kjenneteikn ved barnehagen som er avgjerande for kva kvalitet det er på tilbodet barna får. For det første er gode barnehagar kjenneteikna av at dei vaksne kommuniserer og resonnerer med barna, stiller aktive spørsmål og stimulerer barna til å reflektere, tenke og bruke språket (Nordahl og Qvortrup 2012). Dette krev mellom anna at det er tilstrekkeleg bemanning i barnehagen (Zachrisson mfl. 2012). Vidare er det viktig med både kvinnelege og mannlege tilsette, tilsette med ulik etnisk bakgrunn og eit stabilt personale med lite utskifting (Bauchmüller mfl. 2011). Internasjonal forsking viser også at utdanningsnivået til dei tilsette er viktig for kvaliteten i barnehagen (Dalli mfl. 2011). Dette krev ei økonomiramme som er gjennomtenkt, samarbeidd om og stabil.

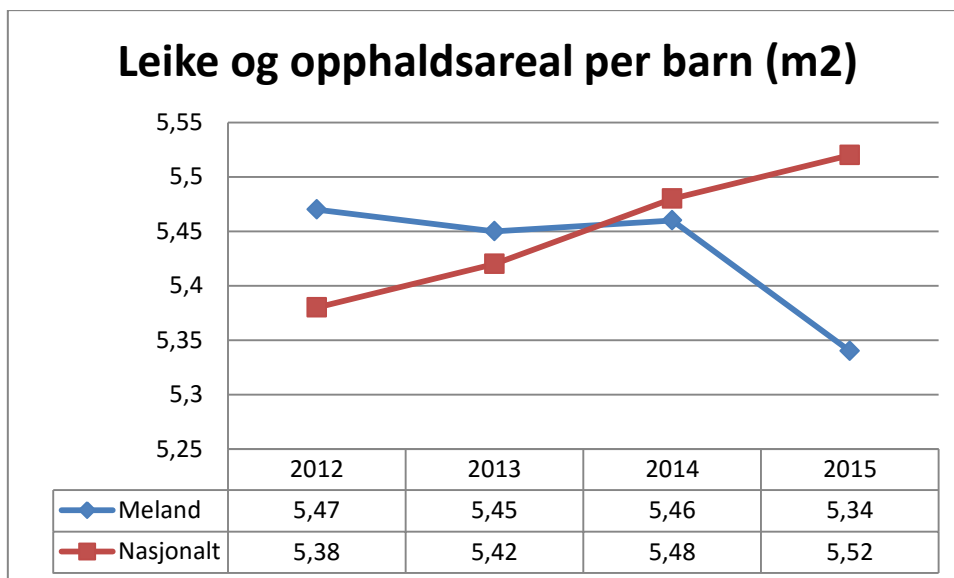
Tabellane under gir ein oversikt over status for strukturkvalitet for barnehagane i Meland. Vi ser på tal barn per vaksne, normkrav, leike- og opphaldsareal og foreldre si vurdering og fysiske tilhøve og kompetanse blant dei tilsette.

Tabell over, henta frå Udir (Basil), og viser oversikt antall barn per voksen, og utviklinga over tid. Dei siste åra har barnehagane i Meland lagt over snittet for landet, og ligg i 2015 på nivå med landet.

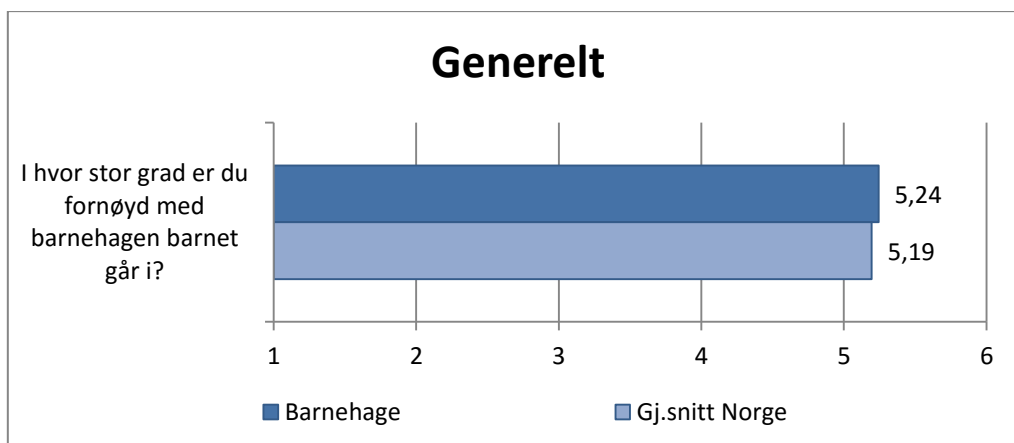

Tabellen over viser antal barnehagar under, på og over normkrav når det gjeld pedagogisk leiarressurs (alle pedagogiske leiarar) i forhold til antall barn. Oversikten viser at majoriteten av barnehagane i 2015 ligg på normkravet eller over, og ingen av barnehagane ligg under.

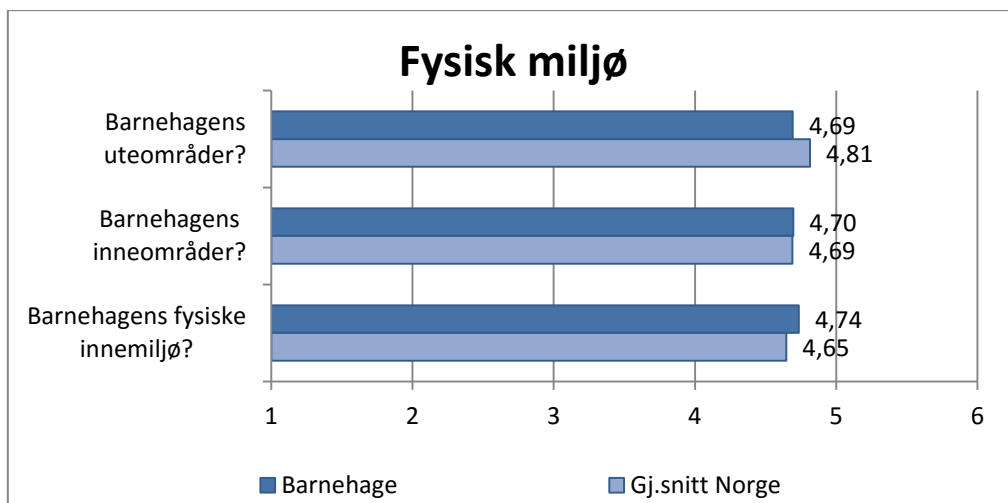

Tabell over viser leike- og opphaldsareal for barnehagane i Meland samanlikna med nasjonale nivå. Over tid har areal per born i Meland vore stabilt og over nivå for landet. I 2014 og særleg i 2015 ser vi ein nedgang og vi ligg under nasjonalt nivå 2015. I Kunnskapsdepartementet sine merknader til barnehagelova er det fastset rettleiande norm for inne- og uteareal: Inne - 4m² netto leike- og opphaldsareal for barn over 3 år og om lag 1/3 meir per barn under 3 år. Ute - Omlag 6 gonger leike- og opphaldsareal inne.

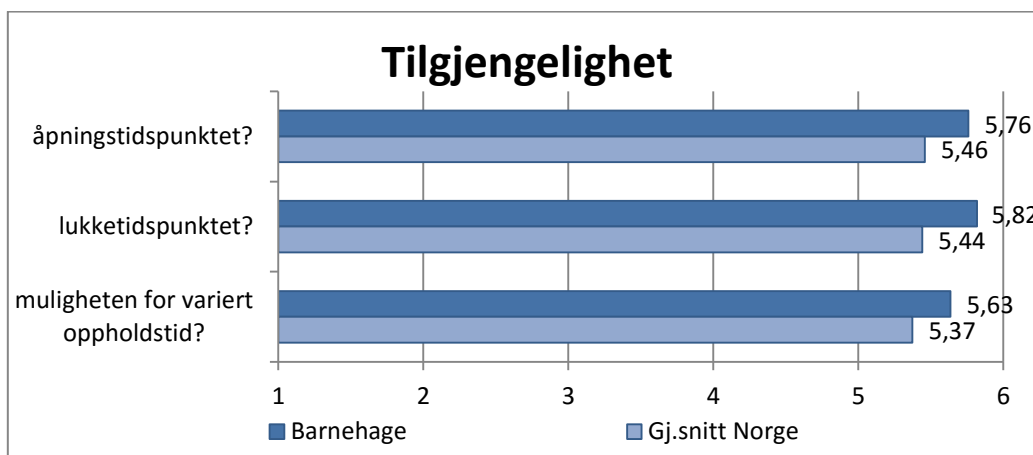
Våren 2015 gjennomførte alle barnehagane i kommunen «Betre kommune» si foreldreundersøking (sjå vedlegg 2 for samla resultat). Totalt sett kom barnehagane ut med gode resultat.

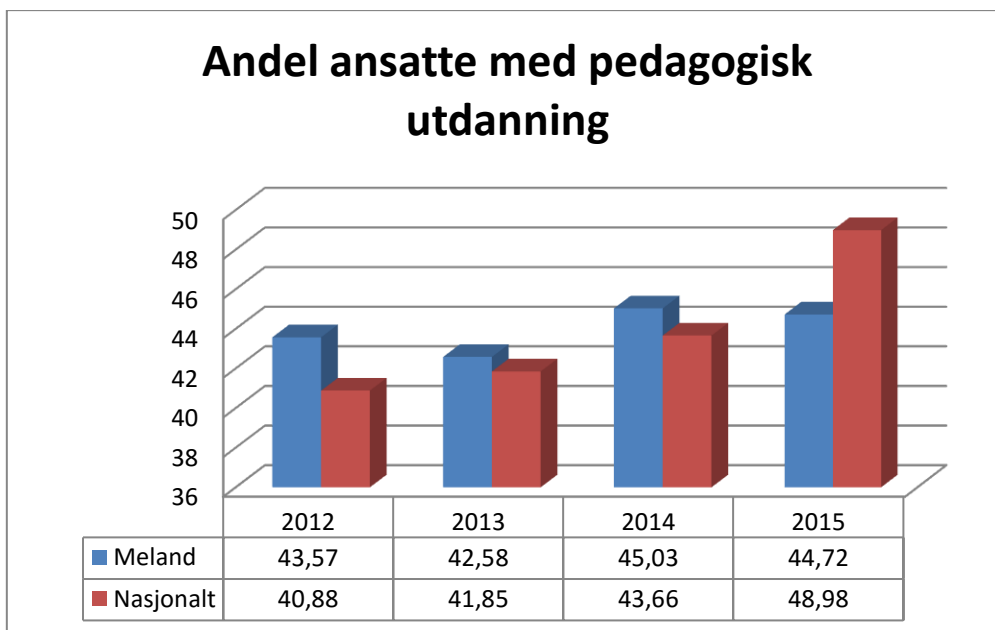
På spørsmål om i kor stor grad foreldre er nøgd med barnehagen ligg, barnehagane i Meland tilnærma på nivå for landet.

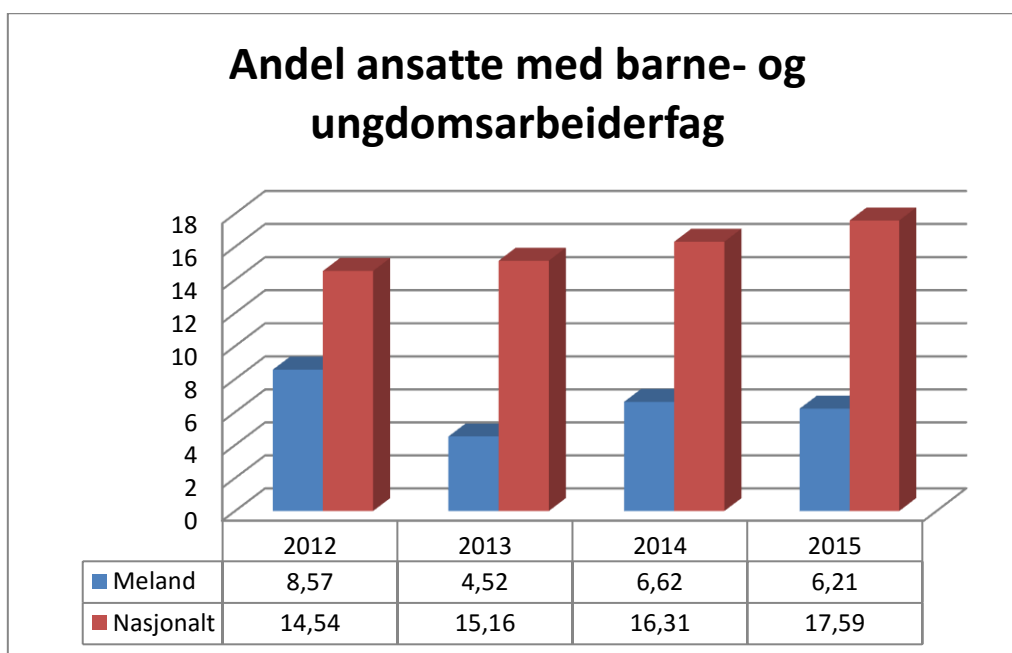
Foreldre gir god skår når det gjeld fysiske tilhøve. Barnehagane skårar på nasjonalt nivå eller over, utanom uteområde der dei skårar under. Alle barnehagane er av nyare bygg utanom den kommunale barnehagen.

Resultat frå temaet tilgjengelegheit samla for barnehagane viser ein høg skåre, over nasjonalt nivå.

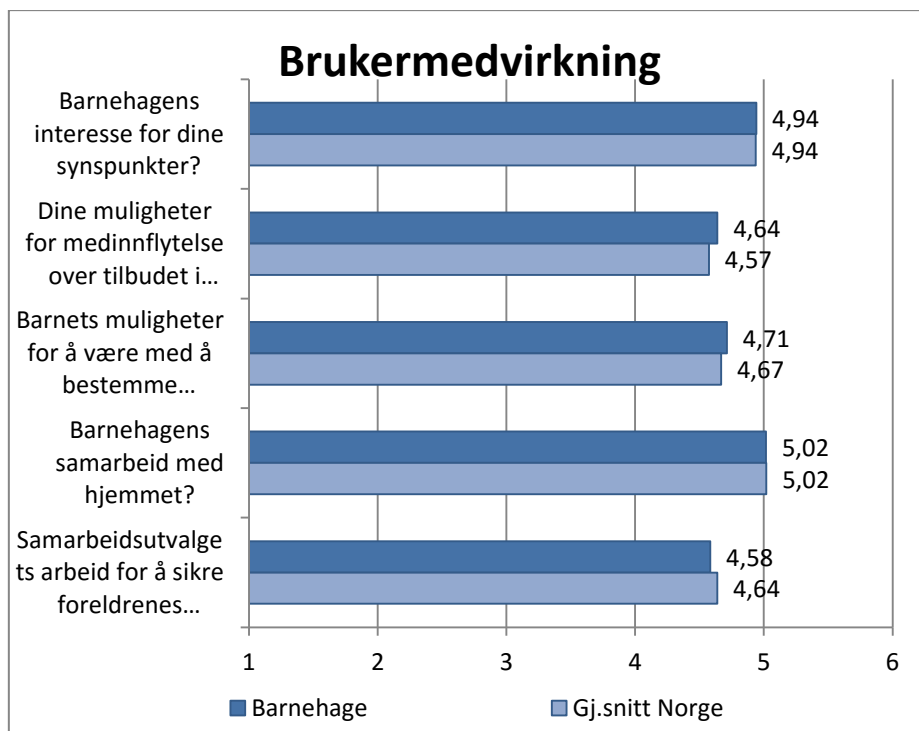
Tabellen over viser oversikt over andel tilsette med pedagogisk utdanning (Udir, Basil). Utviklinga over tid har vore god, og barnehagane samla har lagt over nasjonalt nivå med unntak av 2015 der dei ligg noko (-4,26) under.

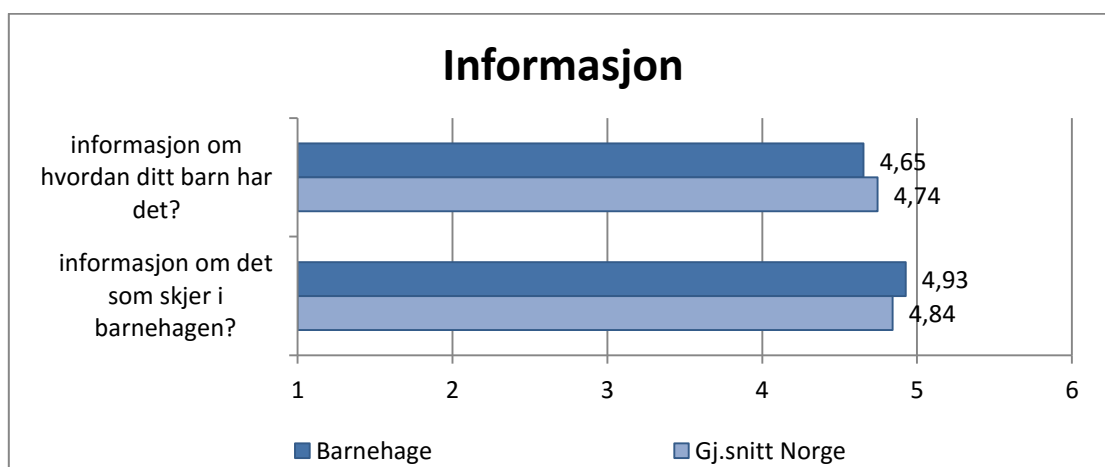
Tabellen over viser oversikt over andel tilsette med barne- og ungdomsarbeidarfag (Udir, Basil). Her ligg barnehagane under nasjonalt nivå gjennom alle åra. Barnehagane har i tillegg assistentar med anna utdanning som ikkje vert rekna med i denne statistikken.

3.3.2 Prosesskvalitet

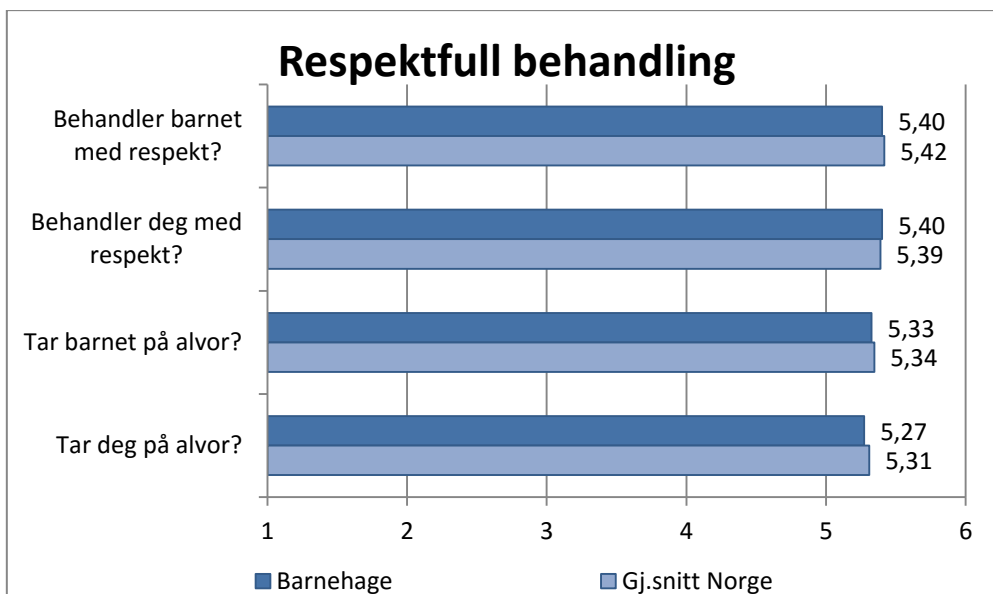
Prosesskvalitet handlar om interaksjon mellom barn og vaksne, og om barnehageleiing. Samarbeid med foreldre og brukarmedverknad kan sjåast på som prosesskvalitet.

På foreldreundersøkinga (våren 2015) skårar barnehagane samla på nivå med landet når det gjeld brukarmedverknad. Det vil sei at føresette generelt opplever å ha eit godt samarbeid med barnehagane og at dei har ein reell medverknad.

Foreldre er også godt nøgd med informasjon dei får om kva som skjer i barnehagen, her skårar dei samla over nivå for landet. Når det gjeld informasjon om korleis barnet har det skårar barnehagane under nivå for landet.

Foreldre si oppleving av i kvar grad dei vert møtte med respekt og vert teken på alvor, viser lågare skår enn for landet. Dette er eit område barnehagane arbeider med og vil ha vidare fokus på.

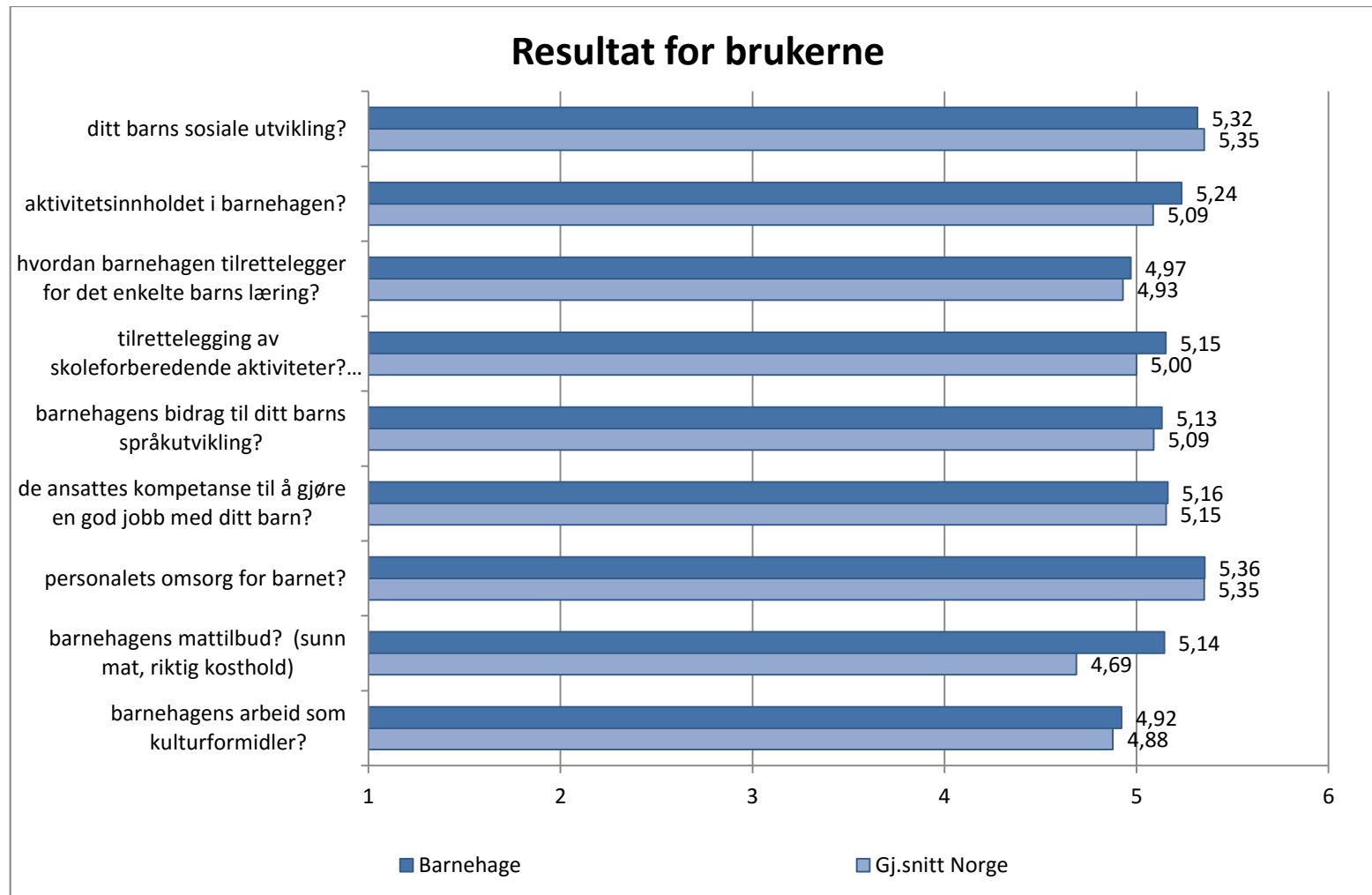
3.3.3 Innhalds- og resultat kvalitet

Innhalds- og resultat kvalitet kan ofte vere vanskelig å skilje frå kvarandre. Innhaldskvalitet handlar om barnehagen sin «indre kvalitet» og korleis barnehagen lever opp til krava i rammeplanen.

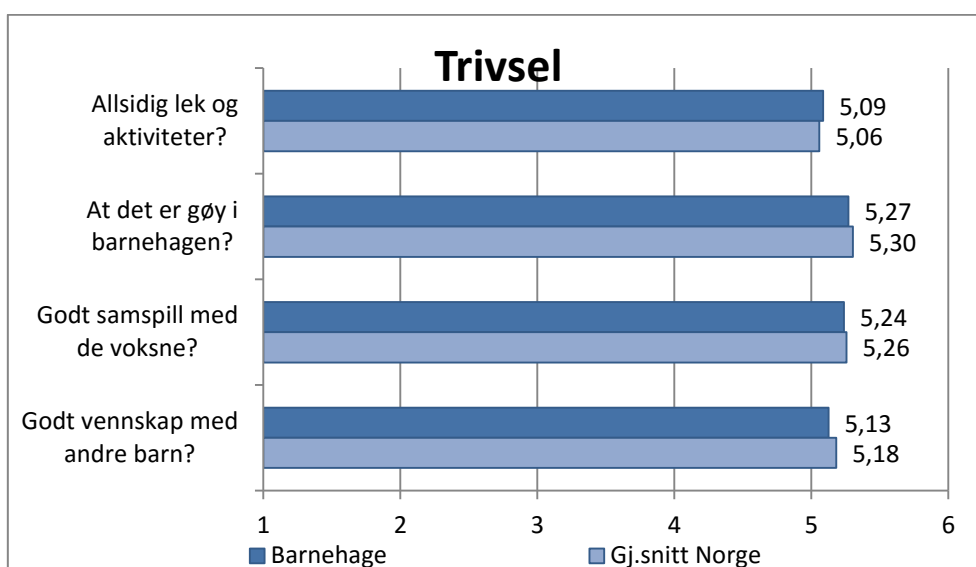
Resultat kvalitet handlar om kva for ein effekt barnehagen har eller verknad, som til dømes fagleg utbytte eller sosialt utbytte for det enkelte barn. Det kan også vise til samfunnsmessige og samfunnsøkonomiske konsekvensar av å ha barn i barnehagen. Resultat kvalitet kan altså både sjåast på individnivå, institusjonsnivå og på samfunnsnivå.

Norsk og internasjonal forskning viser at barnehagedeltaking er positivt for barnas språkutvikling. Det er mindre sannsynleg at barn som går i barnehage har for sein språkutvikling samanlikna med barn som ikkje går i barnehage (Lekhal 2012). Barnehagen ser også ut til å være positiv for barnas utvikling av sosial kompetanse. Barn som begynner tidleg i barnehage, har betre sosial kompetanse ved to års alder samanlikna med barn som er heime (Zachrisson mfl. 2011). Denne forskjellen vises ikkje når barna har blitt tre år. Då er det ingen forskjellar i foreldrerapportert sosial kompetanse mellom barn som går og barn som ikkje går i barnehage (Zachrisson mfl. 2012). Det ser heller ikkje ut til at barn som har tidleg barnehagestart, er meir utrygge eller har ein dårlegare tilknytning til barnehagen samanlikna med barn som begynner seinare i barnehagen (Zachrisson mfl. 2011).

Tabellen over viser «Resultat for brukarane». Samla sett ligg barnehagane over eller på nasjonalt nivå.

Resultat frå tema «Trivsel» i tabell over viser at barnehagane samla sett ligg under eller på nivå for landet.

4 Områder for kvalitetsheving

Hovudområda tek utgangspunkt i kommuneplanen utviklingsområder for barnehagen 1) fokus på omsorg, lek og læring, kompetanseheving, barnehagen som læringsarena og fysiske omgjevnader. Desse områda byggjer igjen på kommuneplanen sine overordna mål knytt til «God livskvalitet», «Berekraftig utvikling», «Folkehelse» og «Attraktiv næringskommune». Basert på analyse av data i kapittel 3.2. er det nokre områder som utpeikar seg. Det er fysisk utemiljø, samhandling med føresette, personalet si omsorg for barnet, dei tilsette sin kompetanse til å gjere ein god jobb, barn sitt vennskap med andre barn, trivsel og barnas utvikling. Kapitla under er delt opp i kvalitetsområda struktur, prosess, innhald og resultat.

4.1 Strukturkvalitet

Analysen av dei strukturelle kvalitetsfaktorane og nasjonale føringar på området gjev oss grunnlag for å satse på følgjande strukturmål:

- ✚ *Nok vaksne i høve til tal på barn*
- ✚ *80% av assistentane er fagarbeidarar*
- ✚ *50 % av alle dei tilsette er pedagogar*
- ✚ *20 % av dei tilsette er menn*
- ✚ *Tilbyr barnehageplass i gode fysiske omgjevnader*
- ✚ *Kompetanseheving av personalet i tråd med lokale og nasjonale behov*

Mål om å få auka andel barne- og ungdomsarbeidarar og pedagogar er avgjerande for å auke kvaliteten i barnehagane. I Meland ligg barnehagane samla sett under nasjonalt nivå når det gjeld andel barne- og ungdomsarbeidarar. Som vist tidlegare i kapittel 3 er andel tilsette med pedagogisk utdanning i Meland på 44,72 % i 2015. I høve Brenna-utvalet (NOU 2012:1 «Til barnets beste») vert det tilrådd at kring halvparten av dei tilsette er pedagogar.

Eit av dei fire overordna måla i kommuneplanen er at vi skal vere ein av dei *mest attraktive næringskommunane i Hordaland*. Ein viktig strategi for å nå dette målet er å kunne tilby barnehageplass i gode fysiske omgjevnader. Resultat frå foreldreundersøking gjennomført våren 2015 viser at kommunen samla sett ligg under landsgjennomsnittet når det gjeld barnehagane sitt uteområde. Dette vil variere frå barnehage til barnehage, og det vert difor viktig å kartlegge status for dei ulike barnehagane og sjå på godkjenninga av barnehagane.

Dersom barnehagane skal kunne bidra til kommunen sitt overordna mål om *å ha ei berekraftig utvikling*, vil kompetanseutvikling vere ein nøkkelfaktor. Barnehagane skal vera ein lærande organisasjon og stimulere til framtidsretta og fornyande profesjonelle miljø.

Områder for kompetanseutvikling i planperioden vil vere basert på nasjonale og kommunale føringar, lov, forskrift, rammeplan og lokale tilhøve. Kunnskapsdepartementet sin [«Strategi for kompetanseutvikling og rekruttering»](#) frå 2014-2020 fokuserer mykje på at kvaliteten i barnehagen handlar om kompetente leiarar og fagleg reflekterte vaksne. Dei tilsette sin kompetanse er den viktigaste einskilde faktoren for at born skal trivast og utvikla seg i barnehagen. For å kunna sjå, anerkjenne og følgje opp borna i deira utvikling må ein ha kompetent personale. Difor vil investeringar i dei tilsette si kompetanseheving vera likestilt med å investera i borna.

Den nasjonale kompetansestrategien omfattar fire tematiske satsingsområde som er forankra i formålet og rammeplanen for barnehagen sitt innhald og oppgåver. Desse er 1) Pedagogisk leiing og barnehagen som lærande organisasjon, 2) Danning og kulturelt mangfald, 3) Eit godt språkmiljø for alle barn og 4) Barn med særskilde behov.

Satsingsområda skal vere førande for barnehagane sitt arbeid med kompetanseutvikling i åra framover. Kompetanseheving i den einskilde barnehage er barnehageeigar sitt ansvar. Private barnehagar som ikkje ønskjer å følgje opp kommunen sine mål for barnehagekvalitet må kunne vise til system der kvalitet og kompetanse vert ivareteken. Systemet skal sikra at personalet i barnehagen har naudsynt kompetanse slik at dei krav som vert stilte til barnehagen sitt innhald og oppgåver i rammeplanen og loven elles vert oppnådd.

I Meland er det gitt tilbod om kompetanseheving og kurs gjennom Nordhordland kursregion. Det er laga ein interkommunal opplæringsplan, som vert fletta saman med den felles opplæringsplanen for alle barnehagane i Meland. I tillegg har kvar eigar og barnehage planar som er forankra i sin barnehage.

Barnehagar frå Meland har vore med på nasjonale pilotprosjekt. Meland kommune har forum for fagleg samarbeid som til dømes nettverksgruppe for styrarar, basisteam for barnehage og opplæring på *«International Child Development Program»* ICDP (Bufetat). ICDP er eit program for sensitivisering for å få gode relasjonar mellom vaksne og born. Ein viktig strategi vert å forsetje arbeidet med ICDP og lage ein plan for kompetanseheving og implementering av dette programmet i alle barnehagane. Tilsyn og rettleiing vert også eit verkemiddel for å nå desse måla.

Lokal kompetanseplan i høve til lokale satsingsområde og kartlegging av kompetanse må sjåast saman med kvalitetsplanen. Døme på kompetansearbeid i Meland kommune:

- Leiarutvikling på styrar- og pedagognivå.
- Pedagogisk utviklingsarbeidstudier: Matematikk (HIB), Natur og miljø (HIB)
- Nasjonalt Dannelsingsprosjekt gjennom Fylkesmannen
- Pedagogisk rettleiing, spesialpedagogikk, Musikk dans drama(HIB)småbarnspedagogikk,
- Nasjonal styrarutdanning.
- Pilotprosjekt : 11 assistentar var med på 15 studiepoeng på NLA.

- Andre lokale prosjekt: Personalteambygging med kunst som metode (Nasjonal satsing KDP), Barnehagetilsette sin pedagogiske kompetanse i praksis, samt læringsmiljøet i barnehagen.
- Samarbeid med andre instansar lokalt: Barnehagebibliotek, basisteam, ICDP, m.m.
-

Det er naudsynt at kommunen heldt fram samarbeidet med dei andre kommunane i regionen når det gjeld kompetanseheving, og prioriterer nasjonale prosjekt. Hovudsatsinga i planperioden vert å heve kompetanse hos dei vaksne når gjeld ICDP-metodikk.

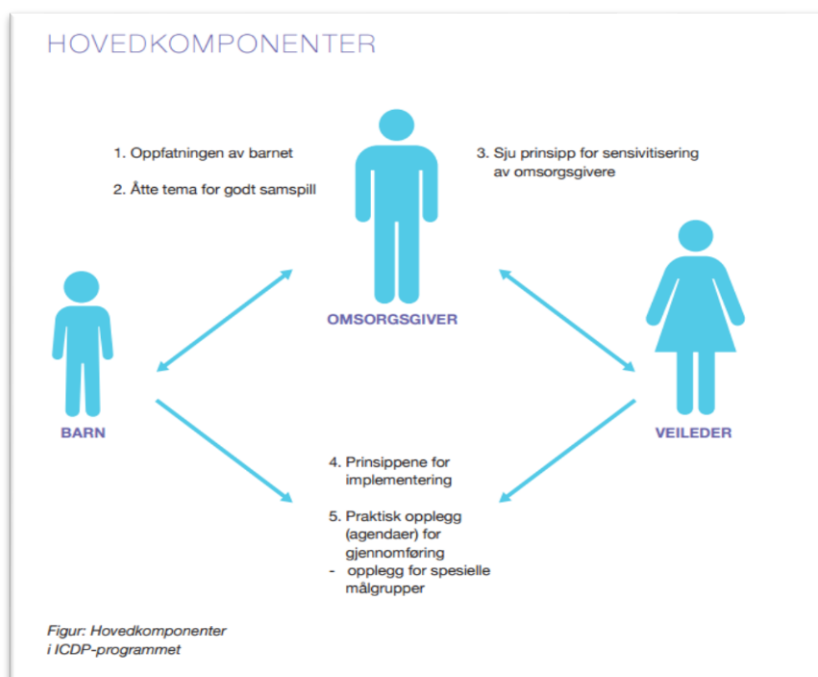
Meland kommune har som mål at forskningsbasert kunnskap vert nytta i planar og kunnskapsbyggjande arbeid. Meland kommune har vore med på ei rekkje prosjekt i samarbeid med universitet og høgskular for å styrke barnehagen som ein lærande organisasjon. Gode prosjekt som ein ønskjer å vidareutvikle: 1) Likestilling og likeverdsprosjekt (NLA) Danning (UDIR, NLA, HIB) 2) Tidleg registrering av åtferdsvanskar (Statped Vest), 3) Comenius (NNNN) og 4) Kunst (NLA ,Dr. Mauds minne)

4.2 Prosesskvalitet

Dei prosessuelle elementa ved kvalitet handlar i høgare grad om interaksjon mellom barn og vaksne. Dessutan omhandlar prosesskvalitet barnehageleiing. Resultat frå foreldreundersøkinga viser at barnehagesektoren må ha større fokus på samarbeidet mellom barn og vaksne og føresette. Følgjande prosessmål vert difor aktuelle i planperioden:

- ✚ Styrke arbeidet med informasjon og samhandling med føresette
- ✚ Føresette og barn skal bli møtte med respekt og verte tekne på alvor
- ✚ Personalet skal vise omsorg for barnet

Nokre barnehagar i Meland nyttar allereie ICDP i dag. Som nemnt er ICDP eit program for sensitivisering for å få gode relasjonar mellom vaksne og born. Dette programmet er først og fremst eit rettleiingsprogram retta mot omsorgsgivarar. Programmet består av nokre hovudkomponentar som vist i figur under.

Tabell: De tre dialogene og åtte tema for godt samspill

DEN EMOSJONELLE DIALOGEN	1.	Vis positive følelser – vis at du er glad i barnet ditt
	2.	Justér deg til barnet og følg dets initiativ
	3.	Snakk til barnet ditt om ting det er opptatt av og prøv å få i gang en «følelsemessig samtale»
	4.	Gi ros og anerkjennelse for det barnet klarer å gjøre
DEN MENINGSSKAPENDE DIALOGEN	5.	Hjelp barnet til å samle oppmerksomheten sin, slik at dere har felles opplevelse av det som er rundt dere
	6.	Gi mening til det barnet opplever av omverdenen ved å beskrive det dere opplever sammen og ved å vise følelser og entusiasme
	7.	Utdyp å gi forklaringer når du opplever noe sammen med barnet ditt
DEN REGULERENDE DIALOGEN	8a.	Hjelp barnet til å lære regler, grenser og verdier
	8b.	Hjelp barnet til å planlegge aktiviteter steg for steg og å nå mål

Åtte tema for godt samspill som vist i figur over, vert brukte som eit reiskap for rettleiing i høve til omsorgsgivar – barn forholdet. Ved første augekast kan desse tema virke sjølvsegte og trivielle. Det er først når dei skal gjennomførast i praksis at ein forstår deira verdi.

Ein viktig strategi vil vere å halde fram med ICDP- arbeidet og lage ein plan for implementering av (det vil sei å setje i verk eller realisere) ICD-programmet i alle barnehagane. Tilsyn og rettleiing vert også eit verkemiddel for å nå desse måla.

4.3 Innhaldskvalitet

Innhalds- og resultat kvalitet kan ofte vere vanskelig å skilje frå kvarandre. Innhaldskvalitet handlar om barnehagen sin «indre kvalitet» og korleis barnehagen lever opp til krava i rammeplanen. Bakgrunn for val av følgjande innhaldsmål er nasjonale føringar knytt til realfag, kommuneplan og lokale tilhøve.

- Arbeid med *språk* i barnehagane
- Arbeid med *realfag* i barnehagane
- Arbeid med *tidleg innsats* i barnehagane
- Arbeid med *berekraftig utvikling* i barnehagane
- Arbeid med *leik* i barnehagane

Barnehagen som læringsarena og som ei førebuing til den læringa som skal gå føreseg i skulen, har vore understreka i viktige offentlege dokument dei seinare åra. Det er et klart ønskje om å forsterke barnehagen som ein organisert og formell læringsarena. Dersom ein ønskjer gode resultat ved slutten av grunnskuleopplæringa treng ein å start allereie i barnehagane. Språk, realfag og tidleg innsats vil vere satsingsområde som skal vere gjennomgåande for barnehage og skule i Meland. I tillegg vil arbeid med berekraftig utvikling vere eit satsingsområde i planperioden.

I Stortingsmelding 18 (2010-2011) «Læring og fellesskap» presenterte Kunnskapsdepartementet strategien *fange opp - følge opp*. Både skulen og barnehagen skal bli betre til å fange opp og følgje opp dei som treng hjelp og støtte. I den samheng er kommunen i gang med å starte opp eit eige prosjekt knytt til «*Tidleg innsats*». Mål med prosjektet er å auke kompetanse gjennom kurs og nettverkssamlingar. Tema vil vere knytt til kartlegging, problemløysingsmetodar, språk, psykisk helse og relasjonsbygging. Meland PPT vil ha ei aktiv rolle i dette prosjektet. Det er eit ønskje å sjå nærare på organiseringa av den spesialpedagogiske hjelpa/støttemidlar, men dette arbeidet vil bli i samband med utbygging av ny kommunal barnehage og ein eventuell ny kommune.

Berekraftig utvikling handlar om haldbarheit. Dei vala vi tar skal, vare inn i framtida. Barnehagane skal vere viktige bidragsytarar til ei berekraftig utvikling. Respekt og omsorg skal gå hand i hand med kunnskap og det å kunne skape nye idear. Framtida er avhengig av kjærleik til natur og menneske og i tillegg formell kunnskap som kan skape ny teknologi og nye arbeidsplassar. Barnehagane kan gjennom pedagogiske mål vera med å skapa ny framtid. I teksten under deler Blåklokka ei praksisforteljing frå arbeid med berekraftig utvikling i barnehagen. Kompetansen som Blåklokka barnehage har erverva seg gjennom dette prosjektet, vil danne grunnlag for å spreie kompetansen og arbeidet vidare til alle barnehagane i kommunen.

4.3.1 Praksisforteljing frå Blåklokka barnehage

«Education for Sustainable Development» (ESD) er FNs utdanningstiår for bærekraftig utvikling (2005–2014). EDU sitt mål er å utvide barn og barns utdanningsinstitusjonar sin medvit rundt berekraftig utvikling. ESD trengte praksis- og kvardagsidear som kunne hjelpe pedagogar verda over til å implementere eller flette inn berekraftig utvikling i sine læreplanar. Det vart difor utarbeidd eit analyseverktøy for institusjonane som arbeider med barn, slik at dei kunne finne ut ståstad i dag, kva ein kan/vil vi satse på og gjera meir av i framtida.

Våren 2015 tok Blåklokka barnehage utfordringa med å prøve ut dette analyseverktøyet. Barnehagen skulle sjå på om dei i sine aktivitetar og driftsmåtar fremma berekraftig utvikling, på sosialt, kulturelt, økonomisk og økologisk nivå. Dei oppdaga at i barnehagen sine eksisterande prosjekt som “barn hjelper barn”, “vennskap” (antimobbing), “karneval”, “nærmiljøkafe”, er ordinære aktiviter som fremjer særskild sosial og kulturell berekraft. Barnehagen valde å senda inn skildring av “vennskapsprosjektet” dei byrja på i august og munna ut i ein musikal i desember 2014, til ESD,. Dette prosjektet fremma barn og personale si forståing av å vera «**Unik og viktig i seg sjølv**», der dei med si rolle, saman med andre kan bidra til å vera:

- Ein del av ei gruppe venner
- Ein del av eit nærmiljø
- Ein del av verda

Prosessen barna og personalet gjennomgjekk bestod av ulike inntrykk, samlingar, samtale, observasjon og dokumentasjon av reaksjonar hjå barna som førte dei inn i nye prosjekt og aktivitetar. Avhengig av modningsnivå hjå barna på avdelinga, er nokre aktivitetar initiert av personalet og andre av barna. Gjennom desse aktivitetane lærte barna å bruke teknikkar for å få fram uttrykk som viser deira refleksjon rundt tema, og elles det dei har undra seg på og arbeidd vidare med. Slik kan dei påverka sin eigen kvardag, læra seg å reflektera over muligheiter, ta val, og sjå konsekvensane av dei.

Av 70 nasjonar blei Blåklokka barnehage sitt bidrag valt som eit av syv prisvinnande dømer. I veke 31 2015 var representantar frå Blåklokka barnehage i Washington DC der dei fekk utdelt pris, og der dei presenterte prosjektet for verdsforsamlinga i OMEP. OMEP (Organisation Mondiale pour l'Education Pré-scolaire) er ein internasjonal, uavhengig organisasjon (NGO) som har rådgjevande status hjå UNESCO og UNICEF. OMEP arbeider for å beskytte og få fram barnas rett til utdanning og omsorg over heile verda. OMEP har forska på ulike utviklingsprosjekt om utdanning rundt omgrepet berekraftig utvikling sidan 2010. Dei har arbeidd i fasar på tvers av aldersgruppa 0-18 år.

Blåklokka arbeider vidare med berekraftig utvikling som hovudtema i 2015-2017. I 2015/16 har basane fokus på “lause materiale”/resirkulering, alt som kan bli flytta, båret og brukt til ulike ting. Dette beskriv aktivitetar som fremmer leik der barna og personalet tenker “utanfor boksen”. Den vaksne si rolle i leiken vert å støtte, stille gode spørsmål, og vere den rollemodellen som får frem den framtidige ingeniøren. Meir informasjon kan ein få med å lese i barnehagen sin årsplanen for 2015/2016 og på heimesida til barnehagen.

Berekraftig utvikling i barnehagen kan definerast som: «*Formidling og vidareføring av tankar og handlingar som i dag skal møte våre behov. På same tid som barna saman med personalet byggjer på, og utviklar tankar og handlingar, utan at det vil øydelegge for framtidige generasjonar sin muligheit til å møte sine behov*».

4.4 Resultatkvalitet

Kommunen sitt overordna mål er at vi skal tenkje *folkehelse i alt vi gjer*. Det viktigaste for barnehagane vil vere å utvikle eit miljø som fremjar helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og førebygger sjukdom og skade. Målet er at menneske skal få eit godt livsløp der dei får høve til å nytte sine evner, få gode haldningar og vanar og ha sosial tilknytning til samfunnet dei bur i. Barnehagane gjev born eit godt grunnlag for livet. Folkehelse handlar mykje om førebygging.

Resultat frå foreldreundersøkinga gjev grunnlag for å setje opp følgjande resultatmål for planperioden:

- Barn skal oppleve vennskap med andre barn
- Barn skal oppleve glede og trivsel

Kommunen har signert [«Nasjonalt manifest mot mobbing»](#) med mål om at «Alle barnehagane arbeider systematisk med det psykososiale miljøet». Dette arbeidet vil vidareførast inn i ny planperiode. Døme på tiltak er «venskapsprogram» i alle barnehagane, årleg kartlegging og evaluering av arbeidet mot mobbing og auka kompetanse i å gjennomføre barnesamtalar. Auka kompetanse til å sjå heile barnet vil skje gjennom innføring av ICDP-kompetanse og relaterte kurstilbod.

Kapittel fem gjev ein oversikt over mål, strategi, tiltak, tidsfristar og kostnad for planperioden.

5 Mål, strategi og tiltak for perioden 2016-2020

Overordna mål for barnehagen: «Meland kommune skal sikra at alle barna har tilbod om barnehageplass av god kvalitet»

Kommuneplan 2014-2025	Mål og strategi 2016-2020				
- Kva gjer vi -	Mål - 4 årsperiode	Strategi – korleis nå måla	Tiltak – for å nå måla	Frist	Kostand
Legge tilrette for kompetanseheving av personalet Vi skal tilby barnehageplass i gode fysiske omgjevnader Barnehagen skal vere ein god læringsarena Vi skal ha fokus på omsorg, leik og læring	Strukturelle mål ✚ Nok vaksne i høve til tal på barn ✚ 80% av assistentane er fagarbeidarar ✚ 50 % av alle tilsette er pedagogar ✚ 20 % av dei tilsette er menn ✚ Tilbyr barnehageplass i gode fysiske omgjevnader ✚ Kompetanseheving av personalet i tråd med lokale og nasjonale behov	Lage strategi for rekruttering av fagarbeidarar og fleire menn i barnehagane Kartlegge tilstanden i dei ulike barnehagane Følgje føringar i nasjonal, regional og lokal kompetanseplan utviklingsplan for barnehagar. Barnehagebasert kompetanseutvikling. Barnehagane skal vera ein lærande organisasjon Tilsyn, rettleiing, kompetanseheving	✚ Motivere tilsette til å ta fagbrev ✚ Ta inn lærlingar ✚ Samarbeid med Universitet og Høgskulesektoren ✚ Tilsyn, rettleiing, kurs. ✚ Samarbeid med Nordhordland kursregion og lokal organisering av kurs for tilsette i barnehagane i Meland kommune. ✚ Etablere lærande nettverk. ✚ Styrke analysekompetansen gjennom bruk av ståtdsanalyse. ✚ Revidere tilsynsplan ✚ Etablere system for kvalitetsoppfølging ✚ Bruk av foreldreundersøking og pedagogisk dokumentasjon ✚ Sertifisere ICDP-trenere på kommunalt nivå, og auke tall på sertifiserte rettleiarar ✚ ICDP-kurs for foreldre	2020 2016 2016 2020 2017 2020 2020	Lærlingar: Innanfor eigen budsjettramme Kompetansemidlar: Ca 100.000,- statlege midlar ICDP: innanfor budsjettramme
	Innhaldsmål ✚ Arbeid med <i>språk</i> i barnehagane ✚ Arbeid med <i>realfag</i> i barnehagane ✚ Arbeid med <i>tidleg innsats</i> i barnehagane ✚ Arbeid med <i>berekraftig</i> utvikling i barnehagane ✚ Arbeid med <i>leik</i> i barnehagane	Lage strategi for realfag Gjennomføre prosjekt «Tidleg innsats og identifisering» Sjå på ny organisering av spesialpedagogisk hjelp Språk. Ta i bruk ressursar som ligg på Udir. Gjennomføre tiltak i regi av manifest mot mobbing Utvikle barnas læringsmiljø Lage plan for arbeid og kompetanseheving knytt til berekraftig utvikling Leik skal stå i fokus	✚ Søkje om å få bli realfagskommune ✚ Kompetanseheving i tråd med prosjektplan ✚ Evaluering og kartlegging av eksisterande tiltak	2016 2020	
	Resultatmål ✚ Barn skal oppleve vennskap med andre barn ✚ Barn skal oppleve glede og trivsel	Gjennomføre tiltak i regi av manifest mot mobbing Sjå heile menneske Identitetsbygging. Leik skal stå i fokus	✚ Venskapsprogram i alle barnehagane ✚ Årleg kartlegging og evaluering av arbeidet mot mobbing ✚ Kompetanse i å gjennomføre barnesamtaler ✚ ICDP-kompetanse ✚ Kurstilbod		Innanfor budsjettramme

6 Vedlegg nr. 1 – Modell «Barnehagen som heilhetleg pedagogisk arena»

